วารสารพัฒนาสังคมและการวิจัยเชิงปัญญา
Journal of Social Development and Wisdom Research

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน

Building Collaborative Networks for Sustainable Community Enterprise Development

สุกัญญา สุจาคำ[1*] กมลวรรณ มั่งคั่ง[2] เรณู เมฆทับ[3]

Sukanya Suchakam[1*] Kamonwan Mangkang[2] Renu Mektub[3]

[1*,2]หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต [3]หลักสูตรบัญชีบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

[1*,2]Bachelor of Business Administration Program, [3]Bachelor of Accountancy Program,

Faculty of Management Science, Uttaradit Rajabhat University

[*]Corresponding author e-mail: pom.uru@hotmail.com Tel. 092-9296554.

Received : 17/08/2026 Revised : 10/09/2026 Accepted: 11/09/2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอมุมมองและกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Collaborative Networks) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนในบริบทเศรษฐกิจและการพัฒนาสมัยใหม่ วิธีดำเนินงานใช้วิธีการสังเคราะห์เอกสารและวรรณกรรมเชิงแนวคิด (Documentary and Conceptual Synthesis) โดยทำการรวบรวม วิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูลทุติยภูมิจากแนวคิด ทฤษฎีต้นตำรับ และบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผลการสังเคราะห์พบว่า การขับเคลื่อนวิสาหกิจชุมชนให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ ไม่สามารถดำเนินงานโดยชุมชนเพียงลำพังได้ แต่ต้องอาศัยกลไกการบูรณาการผ่าน 5 องค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงกันเป็นระบบ ได้แก่ (1) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (2) การถ่ายทอดองค์ความรู้และนวัตกรรม (3) การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการชุมชน (4) การยกระดับห่วงโซ่คุณค่าและการตลาดดิจิทัล และ (5) การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การบูรณาการองค์ประกอบเหล่านี้ก่อให้เกิดระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) ที่ช่วยยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของเศรษฐกิจฐานรากอย่างมีนัยสำคัญ ข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎีจากบทความนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางมาตรฐานในการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทยให้เติบโตได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ: การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ; วิสาหกิจชุมชน; การพัฒนาที่ยั่งยืน; เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

ABSTRACT

This academic article aims to present a comprehensive theoretical perspective and conceptual framework on building collaborative networks as a critical driver for sustainable community enterprise development in the contemporary economic context. The methodology employs documentary and conceptual synthesis, systematically reviewing, analyzing, and synthesizing secondary data from foundational theories and empirical research articles globally and nationally. The synthesis indicates that driving community enterprises toward the United Nations Sustainable Development Goals (SDGs) cannot be achieved by local communities operating in isolation. Instead, it relies heavily on systematic integration across five core dimensions: (1) establishment of collaborative networks, (2) knowledge transfer and innovation, (3) community entrepreneur capacity building, (4) value chain and digital marketing enhancement, and (5) participatory and sustainable resource management. This integrated conceptual model fosters a dynamic learning ecosystem that significantly enhances the competitiveness of the grassroots economy. The theoretical insights gained from this study offer a valuable standardized framework for practitioners and policymakers seeking to enhance the long-term resilience, adaptability, and sustainability of community enterprises in Thailand.
Keywords: Collaborative Networks; Community Enterprises; Sustainable Development; Sustainable Development Goals (SDGs)

บทนำ

วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) เป็นรากฐานและกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจฐานรากในประเทศไทย มีบทบาทสำคัญในการกระจายรายได้ ลดความเหลื่อมล้ำ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับพื้นที่ โดยอาศัยการระดมทรัพยากร ทุนทางสังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบริหารจัดการร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบในปัจจุบันคือ วิสาหกิจชุมชนจำนวนมากยังไม่สามารถก้าวไปสู่ความยั่งยืนได้ เนื่องจากต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเทคโนโลยี การแข่งขันในตลาดสมัยใหม่ และข้อจำกัดภายในองค์กร เช่น ขาดแคลนองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่ ขาดแคลนนวัตกรรมในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ และขาดการเชื่อมโยงกับตลาดระดับสูง การดำเนินงานโดยชุมชนเพียงลำพัง (Isolated Operation) จึงไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดการปรับตัวในศตวรรษที่ 21 ได้อีกต่อไป

เพื่อแก้ไขข้อจำกัดดังกล่าว การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Collaborative Networks) จึงได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด ในการเชื่อมโยงทรัพยากร ความเชี่ยวชาญ และความรู้จากภาคส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาสมัยใหม่ที่มุ่งเน้น

การขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม การสร้างความร่วมมืออย่างเป็นระบบระหว่างภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาชน จะช่วยแก้ปัญหาความไม่ยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชนผ่านมิติต่าง ๆ ทั้งในด้านการบริหารจัดการ การตลาด และเทคโนโลยี

บทความวิชาการนี้จึงมุ่งสังเคราะห์เอกสารและวรรณกรรมเพื่อนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน โดยเชื่อมโยงแนวคิดสากลอย่างเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) เข้ากับปัจจัยขับเคลื่อน 5 มิติหลัก เพื่อเป็นแนวทางและประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้า และนำไปประยุกต์ใช้จริงเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบบเศรษฐกิจฐานรากของประเทศต่อไป

การศึกษาเอกสารและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การสังเคราะห์กรอบแนวคิดในบทความนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการทบทวนทฤษฎีหลัก 2 ทฤษฎี และทฤษฎีรอง 1 แนวคิด เพื่อยืนยันความแข็งแกร่งเชิงวิชาการ ดังนี้

1. ทฤษฎีหลักการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ (Network and Collaboration Theory)

แนวคิดเรื่องเครือข่ายความร่วมมือมีต้นกำเนิดมาจากนักคิดคนสำคัญ เช่น Powell (1990) ซึ่งได้เสนอว่า เครือข่าย (Network) เป็นรูปแบบการจัดองค์กรที่มีความยืดหยุ่นสูง แตกต่างจากระบบตลาดหรือระบบราชการทั่วไป เนื่องจากขับเคลื่อนด้วยความไว้วางใจ (Trust) และการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital Theory) ของ Putnam (2000) ที่ระบุว่า ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและการแลกเปลี่ยนทรัพยากรภายในเครือข่ายจะช่วยลดต้นทุนการดำเนินงานและสร้างความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ ในบริบทของวิสาหกิจชุมชน งานวิจัยของ Noobutr et al. (2026) ได้ยืนยันว่า เครือข่ายที่มีคุณภาพสูง (High-Quality Networks) ส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของชุมชนผ่านกระบวนการแบ่งปันทรัพยากรและองค์ความรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ

2. แนวคิดทฤษฎีวิสาหกิจชุมชนและการพึ่งตนเอง (Community Enterprise and Self-Reliance Theory)

Schumacher (1973) นักเศรษฐศาสตร์แนวคิด Small is Beautiful ถือเป็นผู้วางรากฐานการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานชุมชน โดยเน้นย้ำถึงการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม (Appropriate Technology) และการพึ่งตนเองของคนในท้องถิ่น การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในยุคปัจจุบันจึงไม่ได้มุ่งเน้นเพียงแค่ผลตอบแทนทางการเงิน แต่เป็นการยกระดับทุนมนุษย์และการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งร่วมกัน งานศึกษาของ Khiawnoi et al. (2025) ระบุว่า ความอยู่รอดของวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบันขึ้นอยู่กับการปรับบทบาทของผู้ประกอบการให้มีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายภายนอกเพื่อนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นได้

3. แนวคิดการพัฒนาสู่ความยั่งยืนตามหลักการของ SDGs (Sustainable Development Goals)

ในระดับสากล องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) 17 เป้าหมาย เพื่อเป็นกรอบทิศทางให้ทั่วโลกยึดถือร่วมกัน โดยมุ่งสร้างสมดุลระหว่างมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ความเชื่อมโยงระหว่างวิสาหกิจชุมชนและการพัฒนาที่ยั่งยืนปรากฏชัดเจนในเป้าหมาย SDG 1 (การขจัดความยากจน) และ SDG 8 (การเติบโตทางเศรษฐกิจและการจ้างงานที่มีคุณค่า) อย่างไรก็ตาม ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้วิสาหกิจชุมชนก้าวไปสู่เป้าหมายเหล่านี้ได้ จำเป็นต้องพึ่งพา SDG 17 (ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน Partnerships for the Goals) ซึ่งเป็นตัวสะท้อนว่า เครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ สถาบันอุดมศึกษา และภาคเอกชน คือสะพานเชื่อมที่ทำให้เป้าหมายความยั่งยืนระดับสากลประสบความสำเร็จในระดับฐานรากได้จริง

ผลการสังเคราะห์

จากการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลทุติยภูมิจากบทความวิจัย วรรณกรรม และแนวคิดทฤษฎีทั้งในและต่างประเทศ สามารถนำมาจัดทำ ตารางวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อยืนยันความแข็งแกร่งของ 5 องค์ประกอบหลักที่เป็นปัจจัยส่งผลต่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) งานวิจัยและแนวคิดที่สนับสนุน 5 องค์ประกอบหลัก

5 องค์ประกอบหลักในการพัฒนาสู่ความยั่งยืน	แนวคิด/ทฤษฎีสนับสนุน	งานวิจัยในประเทศที่รองรับ	งานวิจัยต่างประเทศที่รองรับ
1. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ	Network Theory (Powell, 1990) Social Capital (Putnam, 2000)	ณรงค์ฤทธิ์ และคณะ (2567)	Noobutr et al. (2026)Khiawnoi et al. (2025)
2. การถ่ายทอดองค์ความรู้และนวัตกรรม	Knowledge Management	ณัฐนิช และคณะ (2567)ณรงค์ฤทธิ์ และคณะ (2567)	Kaewsuwan et al. (2024)
3. การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการชุมชน	Entrepreneurship TheorySelf-Reliance Theory	วรานี และคณะ (2567)กัญญารัตน์ และคณะ (2569)	Khiawnoi et al. (2025)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

5 องค์ประกอบหลักในการพัฒนาสู่ความยั่งยืน	แนวคิด/ทฤษฎีสนับสนุน	งานวิจัยในประเทศที่รองรับ	งานวิจัยต่างประเทศที่รองรับ
4. การยกระดับห่วงโซ่คุณค่าและการตลาดดิจิทัล	Value Chain Concept (Porter, 1985)Digital Economy	ณัฐนิช และคณะ (2567)วรานี และคณะ (2567)	Kaewsuwan et al. (2024)
5. การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและยั่งยืน	Participatory ManagementSDGs Model (UN, 2015)	ณรงค์ฤทธิ์ และคณะ (2567)กัญญารัตน์ และคณะ (2569)	Khiawnoi et al. (2025)

เมื่อนำทั้ง 3 แนวคิดทฤษฎีข้างต้นมาหลอมรวมเข้าด้วยกัน สามารถนำเสนอเป็น กรอบแนวคิดและตัวแบบการขับเคลื่อนเชิงระบบ ที่มุ่งเน้นความเชื่อมโยงของ 5 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

1. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Collaborative Networks) การทำลายกรอบการทำงานแบบแยกส่วน บูรณาการภาครัฐ (สนับสนุนทุน/นโยบาย) สถาบันการศึกษา (สนับสนุนวิชาการ/วิจัย) และภาคเอกชน (เชื่อมโยงการตลาด) เข้าหาชุมชนอย่างเป็นระบบ

2. การถ่ายทอดองค์ความรู้และนวัตกรรม (Knowledge Transfer and Innovation) เปลี่ยนผ่านจากการถ่ายทอดความรู้ทางเดียว (One-way) ไปสู่กระบวนการร่วมสร้างสรรค์ (Co-creation) ระหว่างผู้เชี่ยวชาญร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการชุมชน (Community Enterprise Capacity Building) ยกระดับสมาชิกชุมชนจากการเป็นเพียงผู้ผลิตสินค้าดั้งเดิม ให้กลายเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา ที่มีทักษะการวางแผนธุรกิจ และสมรรถนะการบริหารจัดการสมัยใหม่

4. การยกระดับห่วงโซ่คุณค่าและการตลาดดิจิทัล (Value Chain and Digital Marketing Enhancement) ปรับปรุงกระบวนการตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ยกระดับมาตรฐานสินค้า การสร้างแบรนด์ และการประยุกต์ใช้แพลตฟอร์ม E-commerce เพื่อขยายโอกาสทางการค้าเข้าสู่ตลาดวงกว้าง

5. การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Participatory and Sustainable Resource Management) สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน (Ownership) ของคนในชุมชน ควบคู่ไปกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เพื่อการเติบโตที่สมดุล

บทสรุป

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในยุคดิจิทัลไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ด้วยการพึ่งพาตนเองเพียงลำพังในแบบดั้งเดิม ความอยู่รอดและการก้าวไปสู่ความยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์ผ่านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเชิงบูรณาการ บทความนี้ได้แสดงให้เห็นว่าการประสานพลังระหว่างหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และชุมชน บนฐานของความไว้วางใจและการมีส่วนร่วม คือหัวใจสำคัญในการสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การนำกรอบแนวคิด 5 องค์ประกอบหลักที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศไปประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบ จะช่วยยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของเศรษฐกิจฐานราก ควบคู่ไปกับการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ขององค์การสหประชาชาติได้อย่างเป็นรูปธรรมและสมดุลในทุกมิติ

องค์ความรู้ใหม่

บทความนี้ได้สังเคราะห์และพัฒนา กรอบแนวคิดการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนบนฐานเครือข่ายความร่วมมือ (Collaborative Networks for Sustainable Community Enterprise Development Framework) โดยบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ในระดับสากล ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการจัดการองค์ความรู้สมัยใหม่ เข้ากับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในภาพรวม

องค์ความรู้ใหม่เสนอว่า การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนควรดำเนินการผ่าน 5 องค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงกันเป็นระบบ ได้แก่

1. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ (Collaborative Networks)
2. การถ่ายทอดองค์ความรู้และนวัตกรรม (Knowledge Transfer and Innovation)
3. การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการชุมชน (Community Enterprise Capacity Building)
4. การยกระดับห่วงโซ่คุณค่าและการตลาดดิจิทัล (Value Chain and Digital Marketing Enhancement)
5. การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Participatory and Sustainable Resource Management)

การบูรณาการองค์ประกอบทั้งห้านี้ก่อให้เกิด ระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ (Learning Ecosystem) ซึ่งช่วยยกระดับศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน เพิ่มความสามารถในการแข่งขัน สร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ และนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กัญญารัตน์ พูลเพิ่ม, ก้องกิดากร บุญช่วย, เยาวลักษณ์ สุวรรณแข, และ เปรมกมล ขจรจตุพร. (2569). แนวทางพัฒนาการส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ข้าวเบายอดม่วงของวิสาหกิจชุมชน ตำบลนาข้าวเสีย อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง. *วารสารวิจัยวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 10*(2), 1–16.

ณรงค์ฤทธิ์ ประสานตรี, จันทนา อุดม, และ ไพโรจน์ บุตรชีวัน. (2567). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนตำบลเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 7*(1), 25–42.

ณัฐนิช รักขติวงศ์, นิตยา วงศ์ยศ, และ สถาพร แสงสุโพธิ์. (2567). รูปแบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนประเภทการแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร เขตภาคเหนือตอนบน สู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารร้อยแก่นสารสินธุ์, 9*(11), 582-599.

วรานี เวสสุนทรเทพ, มานิดา เชื้ออินสูง, นวลศรี สงสม, มนฤทัย ศรีทองเกิด, และ มานะ เอี่ยมบัว. (2567). การถอดบทเรียนความยั่งยืนของผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 6*(2), 74-86.

Castells, M. (2000). *The Rise of the Network Society.* Blackwell Publishers.

Kaewsuwan, N., Sittichai, R., & Jeawkok, J. (2024). Enabling factors affecting knowledge transfer and business process of community enterprise groups in Thailand. *Journal of Information Science Theory and Practice, 12*(1), 1-20.

Khiawnoi, P., Nakudom, S. S., Noobutr, P., & Kaewzang, U. (2025). Empowering communities: The strategic role of community enterprise entrepreneurs in sustainable development. *Sustainability, 17*(12), 5483.

Noobutr, P., Nakudom, S. S., Kaewzang, U., & Sriprasert, P. (2026). Developing a network-based model for assessing sustainable competitiveness of community enterprises. *Sustainability, 18*(3), 1253.

Powell, W. W. (1990). Neither market nor hierarchy: Network forms of organization. *Research in Organizational Behavior, 12,* 295-336.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community.* Simon & Schuster.

Schumacher, E. F. (1973). *Small Is Beautiful: Economics as if People Mattered.* Blond & Briggs.